Պատմութեան մէջ։ Ասորերէնից հայերէն թարգմանելու մասին ուրեմն բնաւ խօսք չէ կարող լինել այստեղ։ Չ'արժէ օրինակներով ատուաւացնել յօդուածիս սահմանափակ էջերը. բաւական է անաչառ բանասիրին փոքր ինչ քննողական աչքով դիտել այս գրուածքները, որպէս զի նա համոզուի, թէ երկուսն եւս համատիպ եւ համանման են միեւնոյն հեղինակի գրչէ, մտքի, եւ նպատակի արդիւնքի։

Մոսկուա, 2 Յունիսի 1893

Դ.Ր. ԽԱՆԱԹԵԱՆ

ԱՅԳԵՐՁԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ 1893 ՏԱՐՈՒՈՅ

Ա. ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ[1]

1. Ադեղնամ Մ — Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը։ Տփ. տպ. Շարաժէ 50կ.։
[ՔՆՆԴՐ. "Նոր-Դար„, 1893, Թ. 40։]
2. Այմանեցի Ալեք. — Գուստաւ Վազա։ Մոսկ. տպ. Բարիս. 4կ.։
3. Աղայեանց Ղ — Երկու քոյր։ Բ Տպագր.։ Տփ. տպ. Շարաժէ. 8° 139 էջ. 25կ. (Հրատ. Ընկ. Տփ. Թ. 57։)
4. — — Մեր ուսուցիչներին գրական նշուէր (նուէր։) Տփ. տպ. Աբօր. 16° 35 էջ։ ("Ընթերց-Տարազի" ընծայ։)
5. Աղաեանամ քհ. Գ — Ժողի օրացոյց 1893 թուի։ Տփ. տպ. Ե. Մարտ. 20կ։
6. — — Հաւատուածական օրացոյց 1893 թուի։ Ե Տարի։ Տփ. տպ. Շաւտ. 60կ.։
7. Ադրիանոպ, միանանաց պատկերազարդ հանդէս երգիչների եւ դաստիարակների համար։ Գ. Տարի։ Տփ. տպ. Աբօր։ Հրտ.-խմբ. Տ. Նազարեանց. 3 թղա.։
8. Ամենեան Մ — Գաղնան Հովնը. թերթուածք։ Կ. Պոլիս, տպ. Գ. Պաղտ. 12° 80 էջ. 5 դր.։
[ՔՆՆԴՐ. "Արեւելք„ Թ. 1556։]
9. Ամանիա Նարեկացի — Գիր խոստովանութեան, հրտ. Միաբան։ Վաղարշապատ, տպ. Էջմ. 8° էջ եւ 13 էջ. 50կ.։
[ՔՆՆԴՐ. "Նոր-Դար„ Թ. 33, 35. "Բազմավէպ„ Թ. 8, 9, 10, 11, 12 ենք։]
10. Աշրդ-Հաղիրի երգերը, հրտ. Սիմէօն Պարուանեանց։ Մոսկ. տպ. Մ. Բարդ. 47 էջ. 20կ.։
11. Աշրդ-Ղարիպի հէքիաթը հանդերձ երգերով։ փոխադրուած տաճկերէնից, աշխատասիրեց Աշրդ-Գիւանին։ Բ. Տպագր.։ Ազնքսանդրոպոլ, 123 էջ. 40կ.։
12. Ատտոնաղաշուռնձ մատեան հին եւ նոր կտակարանաց ըստ ճշգրիտ թարգմանութեան նախնեաց մերոց ի լոյս ընծայեալ համեմատութեամբ եգր. եւ յունական բնագրաց։ Կ.Պոլ, տպ. Պաղտ. 8° 256 էջ. (Ծնունդ — Ցնսուլ։)
ՔՆՆԴՐ. "Արեւելք„ Թ. 2662, 2667, 2671, 2680, 2684 ենք։]
13. Արարատեանց Ե — Վարելահողը պարարտացընելու միջոցներ (թրգմ.։) Ազնքսանդրոպոլ. տպ. Սանդեան. 27 էջ. 5կ։
14. — — Որքեղու արտասուքն, վէպիկ. (թրգմ.։) Ազնքսանդրոպոլ. տպ. Սանդեան. 16 էջ. 2կ։
15. Արարատ կրօնական, բանասիրական եւն ամսաթերթ։ Ի Տարի։ Վաղարշապատ, տպ. Էջմ. 4բպ.։
16. — — Ամօրեայ, հրտ. Փ. Մ. Նալբանդեան։ Նիւ-Եորք. 15 Ֆր.։
17. Արարատեան Յարութիւն Վաղարշապատցւոյ կեանքը. թրգմ. ռուսերէնից Պ. Պոռչանց։ Տփ. տպ. Աբօր. 91—92. ծ եւ 254 էջ. 75կ. (Հրատ. Ընկ.)։
[ՔՆՆԴՐ. "Մուրճ„ Թ. 8։]
18. Արաքս, պատկերազարդ հանդէս գրական եւ գեղարուեստագիտական։ Դ Տարի. Գիրք Ա։ Պետերբ. տպ. Ե. Ի. Լիբերման. 8ս 202+32+8 էջ եւ 29 պատկեր։
19. — — Դ Տարի. Գիրք Բ։ Պետերբ. տպ. Լիբ. 8° 91+4+48 եւ 19 նկարք. երկուքն 3րպ.։
[ՔՆՆԴՐ. "Նոր-Դար„ Թ. 162։]
20. Արեւելեան Մամուռ. հանդէս գրական եւ քաղաքական։ Ի Տարի։ Զմիւռնիա տպ. Մամուրեան. 3 ֆ մէջիտ։
21. Արեւելք, օրագիր քաղաքական։ Թ. Տարի։ Կ.Պ. տպ. "Արեւելքի„, 150 դր.։
22. Այնդրանի Վ. — Խօլերա, հանրամատչելի զրոյցներ եւ խրատներ։ Տփ. տպ. Ռոստ.։
23. — — Հիպնոտիսմ. ("Մուրճ„ թերթէն։) Մասն Ա։ Տփ. տպ. Ռոստ. 50կ.։
24. — — Խօլերայի մասին, ("Մշակ„ թերթէն։) Վաղարշ. տպ. Էջմ. 8° 46 էջ։
25. Առնտուպանք բերաբերից, հանգստեան. բժշկութեան, տաճարի եւ խաչելութեան։ Վաղարշ. տպ. Էջմ. (փառավազմ։)
26. Առնտարեղի, շաբաթաթերթ կրօնական, ուսումնական, ընտանեկան եւ քաղաքական։ Դ Տարի։ Կ.Պ. տպ. Պոյաճեան։ Խմբ. Հ. Ս. Պաղնըմ. 1½ մէջիտ։
27. Առհ Ա — Զրոյցներ, (փոխադրութիւն։) Տեղր, Ա. 1. Անասուններին էլ մեղք են. 2. Կոյր երաժիշտը. 3. Նրաց. 4. Ծշմարտասէս աշակերտը. 5. Ողբայրասէրը։ Տփ. տպ. Ռոստ. 54կ.։
28. Ա. Վ. — Տեսիլ խոշորդաւոր խաչի։ Տփ. տպ. Աբօր. (1892։)
29. Բազմավէպ հանդիսաւորեալ, ամսաթերթ բանասիրական եւ ուսումնական։ Ծ Տարի։ Վենետ։ տպ. Ս. Ղազ. 10 Ֆր.։
30. Բայրոնոդրոնեան Ս — Բացատրութիւն տէրունական աղօթից, հանգանակի հաւատոյ եւ Երանութեանց։ Վաղարշ. տպ. Էջմ. 35կ.։
31. Բեգ-Նազարեանց քհ. Ս — Համառօտ քրիստոնէական վարդապետութիւն։ Տփ. տպ. Աբօր. 4° 16+194 էջ. 60կ.։
[ՔՆՆԴՐ. "Արմ.„ Թ. 43. "Մշակ„ Թ. 41. "Նոր-Դար„ Թ. 73, 76, 79, 80։]
32. Բիւրակեն, լրագիր գիտական, քաղաքական եւ ազգային։ Ծ — ԺԱ տարի։ Կ.Պ. Գ. Պաղտ. Խմբ. Ս. Խ. Ռիթիւճեան, 25 դր.։
33. Բոգոսանով Ս — Արծուի մտածմունքը. թրգմ. Գիւտ ք՝. Աղանեանց։ Տփ. տպ. Շաւտ. 5կ.։
34. Բրիտիանշիկեան Ա — Հայկական մենագրամներ, ծաղկազարդ ձեռագրերի համար. հրտ. Ք. Բաշինչաղեան։ Պետերբ. 50կ.։
35. Բյուրեղ Ի — Փորձանքների բժշկարան, սկզբնական օգնութիւն մինչեւ բժշկի գալը. թրգմ. Ա. Օհանեան. (Հրատ. Ընկ.) Տփ. 20կ.։
36. Բարդարանեան Ա — Բառգիրք հայերէն լեզուի։ Կ.Պոլիս, տպ. Ն. Կ. Պէրպ. 12° Ը եւ 671 էջ. 15 դր.։
[ՔՆՆԴՐ. "Հանդէս Ամս„ Թ. 9. "Արեւելք„ Թ. 1509, 1515, 1552, 2174, 2515, 2621. "Ծաղիկ„ Թ. 32. "Մ. Շարգիսէ„ Թ. 2109։]
37. — — Հաւաքածոյ ընտիր գրուածոց ազգային եւ օտար մատենագրաց ենք։ Մասն Ա։ Բ Տպագր.. Կ.Պ. տպ. Ն. Կ. Պերպ. 8° 193 էջ 5 դր.։
38. Բարդիվեանեան Մ. Ս — Գենեսագրութիւն խորհման հայրիկի։ Ն. Ե. 12° 29 էջ. 50 սանդ.։
39. Գալեմեարեանեան Հ. Գ. Ա — Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց արքունի Մատենադարանին ի Միւնխէն. (Հայ-գերմ.) Վիեննա, տպ. Մխ. 4° Ջ եւ 37. Ֆր. 1.20 ("Մայր Ցուցակ„ հտր. Բ. Տեղր. Ա։)

[1] Ցուցարդ ցուցակս որչափ ալ ջանացան ենք ամբողջական եւ Հիւլ ընել, կարելի չէ միշտ բացատրուած կատարելութեան Հասցընել, ինչպես գործերին հանգամանքները բաւական են Համեղջընելու։ Հոս միշտամի գրոց բաւական մաս մ'անձամբ տեսնելով՝ ցուցակագրուած են, բայց մեծ մաս մ'ալ միայն ազգային թերթերու հրատարակութիւնեն ծանօթ է մեզ, որ գիտակցաբար չատ անգամ թերի եւ մթին տեղեկութիւն միայն կու տան գրքին վրայ։ Ինչան է ասով որ մաս մը գրոց գոյութիւնն անգամ անծանօթ մնալ, այլոց՝ այս կամ այն կարեւոր պարագայն, տպագրութեան տարեշ տարին, տեղն եւ տպարանն եւն։ Ցուցակիս մէջ կան քանի մը գործք որ թէեւ 1891 տարւոյ վերջը լոյս տեսած են, բայց ճակտին 1892 տարեթիւը կրելով՝ առնուած են ցանկիս մէջ. ընդհակառակն 1893 թիւ կրող, բայց տարեմտջը 1892 տարւոյ վերջին ամիսները լոյս տեսնող քանի մը գործք չեն առնուած, այլ թողուած սեռնող 1893 տարւոյ ցուցակին։ Ի՞նչ թերթերէ կիսոյ նշանակուած, պէտք է 1892 հասկընայ։ Նոյնը կ'արժէ նաեւ քննադատութեանց համար։ Իսկ քննադատութեանց շարքին մէջ չեն դնանակուած համառօտ զեկուցագիրներ կամ գովասանական յայտարարութիւններ. եւն։ Աւելորդ է ըսել, որ 1891—92 տարեաց մէջ հրատարակուած այն գործքերն, որ տարեն 1891ի ցուցակի մէջ անցուած են, (տես "Հանդէս Ամս.„ 1891, Թ. 7 էջ 208—211. Թ. 8, էջ 243—244. Թ. 9, էջ 272—273 եւ Թ. 11, էջ 339.) կրկին անգամ գրուած չեն այս 1892 տարւոյ ցուցակին մէջ։

digitised by A.R.A.R.@

[Քննութ. H. Hübschmann ի թերթին Litteraleentralblatt, 1892. № 1626–7. թրգմ. "Հանդէս Ամս.„ 1893, թ. 8 եւ "Արձ. թ. 136.„ — Մինիլեան.:]

40. Գալբոյանեան Պ — Համառօտ քերականութիւն Թուրքերէն. Պարսկերէն եւ արաբերէն լեզուի: Կ.Պոլս.:

41. Գասպարեան Գ — Մարգարան: Ն. Ծ. 12° 125 էջ. պատկերազարդ:

42. Գարագաշեան Ա. Մ — Խորէն կամ առաջին ընթերցարան պատկերազարդ: Կ.Պ. տպ. Ե. Փափազեան 60 փարայ:

43. — — Աշխարհագրութիւն ուսումնական կամ Տիեզերագրութիւն ի պէտս ազգային վարժարանաց: Կ.Պ. տպ. Ե. Փափ. 8՝ 96 էջ. 4 տախտակ. 4 նշ.:

44. Գարեգին Սարկաւագ — Սամմայ ծոնը. Սաստնցի Դաւիթ ժողովրդական վէպի երկու նոր Վարիանտներ. (Աբարտի եւ Մոկաց ազրբաւոր.): Տփ. տպ. Շարաձէ. 8° 151 էջ. 50 կ. (Հրտ. Ընկ.):

[Քննութ. "Նոր-Դար„ թ. 163:]

45. Գիւտեանեան Զուարթաղի Զքօանը: Հտր. Ռ. Տեղտ. Ս: Կ.Պ. 18 պատկերով 50 փարայ:

46. Գիրք Հերոդոտոսոց, Տրտ. Միաբան: Վաղարշ. տպ. Էջմ. 8° Բ եւ 22. 50 կ.:

[Քննութ. "Հանդէս Ամս.„ թ. 10, 11:]

47. Գուլդենպենիկ — Թուաբանական ինդիրներ. թրգմ. Գր. Նրգանեանց: Մասն Բ: Տփ. 100 էջ. 30 կ.:

[Քննութ. "Մուրճ„ 1893, թ. 6:]

48. Գոդոլգեմ Ե — Պատկեր աշխարհիկ գրականութեան Արեւմտեան Հայոց ի վերջ կոյս ԺԸ դարու Հտր. Ս (Տետր Ա — Ե:) Կ.Պ. տպ. Գ. Պաղտ. 12 320 էջ. 3 նշ.:

[Քննութ. "Ճ. Շաբ.„ թ. 2222 եւն.:]

49. Գրաւդոնցակ Պօղոսի Պալենց, յաշխարհի Ցովս. Գեաղաֆեանի: Կ.Պ. տպ. Ե. Գալ. 8՝ 18 էջ:

50. Գոգոլ — Տարաս Բուլբայի, թրգմ. Մ. Աբեղեան: Տփ. տպ. Ռօտ. 40 կ. (Հրտ. Ընկ.:)

51. Գօգոտա Ն — Վաղնամի կաղուածատէրները, թրգմ. Ե. Աթանասեանց. (Ցաւելուած "Արարատի...:) Մոսկ. տպ. Բարխ. 8° 39 էջ:

52. Գօձի Գէյ Ե. Ե — Առաշնորդ Իտալական լեզուի: Կ.Պ. 2 նշ.:

53. Գրաֆեան Ս — Վարժութիւն Մանկանց: Մասն Ա: Ե. Տպագր. 3½ նշ.:

54. — — Նոյն: Մասն Բ: Գ. Տպագր. Կ.Պ.:

55. — — Տարրական քերականութիւն արդի հայերէնի: Ֆ. Տպագր.: Կ.Պ. տպ. Ն. Ճ. Սրամ.:

56. — — Գործնական Ընթացք Շարադրութեան եւ վայելչաբանութեան: Կ.Պ. տպ. Գ. Պաղտ. 8° 70 էջ. 3 նշ.:

57. — — Փունջ: Հաւաքածոյ Առակաց, երգոց, Մանրապատմաց եւն: Բ Տպագր. Կ.Պ. տպ. Գ. Պաղտ. 8° 96 էջ. 3 նշ:

[Քննութ. "Ճ. Շաբ.„ թ. 2176:]

58. Դիկկենս — Մարտին Զուզվիլտ նմտտ. Ն. Բօրնաով ("Սնանկի Դարոց.„) թրգմ. Գիւտ ԿՆ. Աղանեանց: Տփ. տպ. Շարաձէ. 8° 291 էջ. 1 նշ.:

[Քննութ. "Արձ.„ թ. 100:]

59. Դուրեան Պ — Տարր եւ թատերգութիւնք. Հտր. Պ. Պալենց եւ Բ. Ղազէրեան. Կ.Պ. տպ. Ն. Կ. Պէրպ. (Թերթ թերթ:)

60. Դօստոեւսկի Ֆ — Ցիշատակարան մեռեալ տանից, թրգմ. (Ցաւելուած "Արարատի. 1892 Գիրք Բ:) Պետր.:

61. Դիդէ, Պատմութիւն Վարդանայ ըստ Անձեւագեաց օրինակի, ծանօթութիւններ եւ Հայ-ռուս. Բառարանով ի լոյս ընծայեց Խ. Ցովհաննիսեանց: Մոսկ. տպ. Մ. Բարխ, 8° 393 էջ. 1 նշ. 50 կ:

[Քննութ. "Մշակ„ թ. 102. "Արձ.„ թ. 102 եւ 103. "Մուրճ„ թ. 5, 6. Fr. Müller WZKD, 1892, p. 179.]

62. Դրգուրան Թուտերեանամ. Տրտ. Ա. Փափազեան: Կ.Պ. 3 նշ.

[Քննութ. "Ճ. Շաբ.„ թ. 2108:]

63. Զարդարեանց Մ — Խօլէրայի մասին: Վաղարշ. տպ. Էջմ. 18 էջ. ("Արարատ„ թերթէն:)

64. Էջուերեանամ Բարեռնդ Ե — Տարեոր մայրենի լեզուի: Գ. Տպագր.: Կ.Պոլ. Հտր. Բ. 320 էջ. 5 նշ. (պատկերազարդ:)

65. Թանուանեան Խ — Գեղագրութիւն հայերէնի գաղթերէն: Կ.Պ. 20 նշ.:

66. Թառչանեան Թ — Սրտի խօսքեր. Մոսկ. տպ. Մ. Բարխ.:

[Քննութ. "Արձ.„ թ. 143:]

67. Թէքեան Ե — Նոր ընթացք իրագիտութեան Ա Տարի: Սկզբունք բնագիտական եւ բնապատմական գիտութեանց: Կ.Պ. տպ. Ն. Կ. Պէրպ. 8° 95 էջ. 2½ նշ:

68. Թէոդեան Ս — Տարերք: Թրգմ. Փրանսերէնէ. Կ.Պ, տպ. Ճակ. 3 նշ.:

69. Թէոդիպաշեան Գ. Վ — Հրահանգք լատինարէն քերականութեան: Վիեննա, տպ. Մխիթ. 8° 272 էջ:

70. Թովմասեանեան Հ. Թ. Վ — Նախադրունք Հայ գրաբար քերականութեան: Վենետ.:

[Քննութ. "Ծաղիկ„ 1893, թ. 4:]

71. Թորոսեան Ն. Փ — Ընթացք շարադրութեան եւ վայելչախօսութեան: Ա Տարի. ի պէտս Ուսանողաց: Կ.Պ. 3 նշ.:

72. — — Նոյնը. ի պէտս ուսուցչաց: Կ.Պ. 4 նշ. (ամբողջն Ա-Ե Տարի:)

73. — — Գործնական ընթացք օսմանեան լեզուի: առաջնորդ ընթերցանութեան: Կ.Պ. 2½ նշ.:

74. Թուդիլոեդրանցի Ցովհաննէս եւ իւր տարերը, Տրտ. Կ. Կոստանեան: Տփ: տպ. Յ. Մարտ. 8° 61 էջ. 15 կ.

[Քննութ. "Արձ.„ 1892, թ. 25. "Հանդէս Ամս.„ 1893, թ. 9:]

75. Թուդեան Մ. Ա — Երգեր, տաղեր, եղերգեր, սիրավէպեր, նամականեր եւն: Կ.Պ. տպ. Ն. Կ. Պէրպ. 8° 289 էջ:

[Քննութ. "Հայքնոնք„ թ. 331. "Ծաղիկ„ 1893, թ. 7:]

76. Թուխմանեան Ցարտ. — Խոլեր, վոտզվիլ մի աբարտանով: Տփ. 28 էջ. 10 կ.:

77. — Ցովհ. — Բանաստեղծութիւններ: Հտր. Բ: Մոսկ. տպ. Բարխ. 8° 164 էջ. 60 կ.:

78. Ժամագիրք Ատենի: Վաղարշ. տպ. Էջմ.:

79. — Ձեռաց Վաղարշ. տպ. Էջմ.:

80. Ժողովածու յօգուտ ռուս կարեւաներին, Տրտ. Ուսանողք Մոսկուայի: Մոսկ. տպ. Բարխ. 8° 244 էջ:

[Քննութ. "Մուրճ„ թ. 4:]

81. Իբսէն Հենրիկոս — Նօրա, դրամա. թրգմ. Տիրուհի Նոստանեան. Տփ. տպ. 3. Մարտ. ("Աբեղաձայնք„ թերթէն). 227 էջ. 30 կ.:

82. Իպոլիտով Իվանով — Ժիեռնական. թրգմ. Սուքասեանեան. Տփ. 30 կ.:

83. Լեռայեանց Ե — Քաւարքի Բուրմունք: (Ժողովրդագրական Նիւթեր: Գիրք Բ:) Տփ. տպ. Արոր. 8, 71 էջ. 25 կ. (Հրտ. Ընկ.:)

[Քննութ. "Մուրճ„ թ. 7, 8 եւ 10. "Նոր-Դար„ թ. 162.

84. Լամարթին — Վիկտէմ Թէլը. թրգմ. Հ. Առաքելեան: Տփ. 48 էջ:

85. Լեռնենան Գ — Հայ աշուղներ: Հրտ. "Շիրակ„ գրավաճառանոց: Ամենասնդոպոլ. 150 էջ. 30 կ.:

86. Լէօ — Թաթանսան գիշերը: Շուլի, տպ. Հոգ. Վանք. 40 էջ. 7 կ.:

87. Լոռանկիոիլ Վ — Ուրեգանի եւ Լուսնի խաչարոյտ: Թրգմ. Խ. Մալուլեան: Տփ.:

88. Լօկկիէլլո — Նեանգելինա, եւ Ալիոնա Դոյնե — Նուլմարի դատաւորը: Թրգմ. Ց. Ղարակեօզեան. Տրտ. Ռ. Արուշանեանց: Տփ. տպ. Մ. Վարդ. 8° 67 էջ. 20 կ.:

89. Խաչատեանց Գր — Նոիշէի Վարդանայ Պատմութիւնը հրատարակութեամբ Խ. Ցովհաննեսեանի քննութիւն. ("Մուրճ„ թերթէն): Տփ. տպ. Բոտ. 8° 15 էջ:

90. Խրիմեան Հայրիկ — Դրախտի ընտանիք, ի պէտս Հայոց ընտանեաց, Գ. Տպագր.: Տփ. տպ. Ռոտ. 8՝ 254 էջ. 60 կ. (Հրտ. Ընկ:)

91. — — Սիրաք եւ Սաճուէլ, քարի հօր կրթական դասեր: Գ. Տպագր.: Տփ. տպ. Ռոտ. 8° 211 էջ. 50 կ.:

92. — — Հրաւիրակ Աղբարուտի երկոյն: Բ. Տպագր.: Ցրուսաղէմ. տպ. Ս. Ճակ. 8° 158 էջ:

93. Խօսք Վանն Հայրենասիրութեան. (Նմանեալ "յԵլրոպա„ լրագրոյ 1849 ամի:) Ի Տպագր: Վիեննա, տպ. Մխ. 8° 35 էջ. 50 սանտ.:

94. Խօսք Եռ Գրոյծ Խաչատուր Վարդապետի Կարապետեանի Նոր-Ջուղայեցւոյ: Նոր Ջուղա:

95. Ծաղիկ, ազգային, քաղաքական եւ գրական շաբաթաթերթ: Գ. Տարի: Կ.Պ. տպ. Ն. Կ. Պէրպ. 45 նշ.:

96. Ծանանոցմանց Շաբաթաթերթի, Հայ., տասնակաղդ. եւ յուսալիս: Կ.Պոլ. տպ. Գ. Պաղտ. Հրտ. Սրապիոն Պէլեան. բժշկ. 25 նշ.:

97. Կարգ դպրոցական սրբոյ Պատարագի ըստ արարողութեան Հայ. եկեղեցւոյ. ի պէտս սարկաւագաց եւ դպրաց, եւ ցաւելուած ի Մաշտոցէ: Վիեննա, տպ. Մխիթ. 8° 224 էջ. 2 Ֆր.:

98 Կարգաւորութիւնք Հաւատոյակաց Աղօթից Հայ եկեղեցւոյ: Գ Տպ: Վիեննա, տպ: Մխ. 1891–92: 12° 494 էջ. Ֆր. 2.50:

99. Կեդրոնական Գրավաճառանոցի Հայերէն գրքերի Լիակատար ցուցակ: Տփ. տպ. Շարաձէ. 8՝ 110 էջ:

digitised by A.R.A.R.@

100. Կոստանդնանց Կ — Նոր ժողովածու, Մի քնին դաղանն Հայոց տարը եւ ոտանաւորներ։ Պոլսկ Ա։ Տփ. տպ. 3. Մարտ. 8՝ 2 եւ 77 էջ. 20 կ.։

101. — Նոյն. Պոլսկ Ո։ Տփ. պպ. 8. Մարտ. 8՝ 79 էջ. 30 կ.։

[ՔՆՆԴՐ. "Հանդէս Ամս., 1893, Թ. Ի — Տես նաեւ Թուխմ. Մեծոփեցի եւ Թուղիդոդաւանի։]

102. Դեղոցի — Վերջին. Թրգմ. Մ. Մամիւրեան։ Բ Տպագր։ Կ.Պոլ. տպ. Ն. Կ. Գէրպ. 8՝ 264 էջ. 7 դ.։

103. Գնակամեան Տիպարանի։ (Ընծայ "Աղբիւրի.,) Տփ. տպ. 8՝ 16 պատկեր։

104. — Կարասքք եւ Ձեռագործներ, ժողովածոյ 12՝ պատկերներու։ Տփ. տպ. Աղօր. (Ընծայ "Աղբիւրի.,)

105. Կտակ Հանգուցեալ Տէր Թադէոս արքեպ. Ռէգնաբարեանցի։ Նոր-Նախիջ.։

106. Համաչարդաան հին եւ նոր կտակարանաց, երկասիրութիւն Թադէոս Վրդ. Ասատուրեանցի։ Նորաստեղծ, տպ. Ս. Ճակ. 4՝ էջք 1—552 (Ա — Թ։)

107. Հաստատուն հաւատ Հայոց Ս. Աստուածածնայ ծնեալ Մեղուցոց վասն 1891 ամի։ Շուշի։

108. Հայրենիք, օրագիրք քաղաքական եւ ազգային։ Թ։ (Գ։) Տարի։ Կ.Պ. տպ. "Հայրենիք.,, խմբ. Արփիարեան 25 ֆր.։

109. Հանդէս Գեղարուեստ, քաղաքական, հասարակական եւ արուեստագիտական։ 2 Տարի։ Վիեննա, տպ. Միխիթ. 10 ֆր.։

110. Հայիոց Բարեգ. Ընկ. Հայ. Նոր-Նախիջեւանի վասն 1891 ամի։ Նոր-Նախիջ. տպ. Ս. Ռաբրէթիւնանց։

111. Հայիոց Հայրենեաց Խնամատար Ընկ. Նոր-Նախիջեւանի վասն 1891 ամի։ Նոր-Նախ. տպ. Ս. Ռաբ.։

[ՔՆՆԴՐ. "Արմ.,, Թ. 106.]

112. Հայիոց Հայրենեաց Բարեգ. Ընկ. Թիֆլիսում վասն 1891։ Ի Տարի։ Տփ. տպ. Շարաձէ։

113. Հայոց Հանգուցեալ Ս. Ճակոբայ ազգային անկեղծութեան ելից եւ մտից մատակարարութեան Կ.Պ. 8՝ 5 էջ եւ 1 տախտ.։

114. Հիմնական կանոնք եւ ծրագիր ուսմանց ժառանգական վարժարանին Ս. Կարապետի Վանուց ի Կեսարիա։ Կ.Պ. տպ. Գ. Պաղտ. 12՝ 40 էջ։

115. Հինդեանց Ե. Թ — Հիմնական Նոր եղանակ Քրանսերէն Շարադրութեան։ Մասն Ա։ Գ տպագր.։ Կ.Պ. տպ. Ն. Ճ. Արամեան. 5դ.։

116. Հիրշֆելդ Հ — Մայիսի տասնուվեցը. պատմական վէպ, Թրգմ. Հ. Բասն. Վ. Պիէգիկեանս։ Վիեննա, տպ. Միխիթ. 8՝ 148 էջ. 75 սնդ.։

117. Հազարանաց Ցանկ. — Քէրօ, քրդական լեզենտա։ Տփ. տպ. Աղօր. 44 էջ. 15կ.։

118. — Մեծդոյզ — Սիրոյ Ճարակը. Տփ. 178 էջ. 40 կ.։

119. Ծեղոնեանի Շարդիչ (Հայատառ տասնկոյաբարաձայն լրագիր։ Թ Տարի։ Կ.Պ. տպ. եւ խմբ. Ֆ. Ճիվէլեկեան. 144 դ.։

120. Ցօնանարդ Ճ. Ֆ. Վ — Մանր Ուսմունք երկրագործական տարբաբանութեան թրգմ. Կ. Վանան։ Կ.Պ. տպ. Գ. Պաղտ. 8՝ 152. 4 դ.։

(Շարունակելի.)

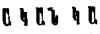

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՐԳԱՊԱՏՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԱՐՁԱԼՈՅ ԱՆՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՈՑ ՄԱՏԵՆԸՆԴ

5.

Թուղթ Բակոիոյ, եւ Աղդէի կանոնք։

Յ՝Թէ լաւ գիտնալ "Զաքարիայի,, միշտասակարանը, կը տեսնենք որ այս կէտն կանոնայ յօրինիչն է՝ ոչ գլխաւորապէս ի ծանչելոյ իւր ելեմուտ տղիքը, որ է "Վարդ. Առաք.,, գրութիւնն։ Իրեն՝ ինչպէս նաեւ բոլոր իւր ժամանակակցաց եւ նաեւ յետնոց առ հասարակ՝ մեծագոյն մէջ ամենեւին տարակոյս մը ծագած չէ թէ "Վարդ. Առաք.,, անվանեալ գործք մին է։ Եւ ահա բովանդակեալ այն սասրի կանոնները Ագդէի՝ ի սասրի իւր Զաքարիայի տասուցչէն — մեռեալ ծանօթ եկին իրեն (տես տեսանք որ սասրի L մեծագիրը "Վարդապետութիւն Ագդէի,, կը յորջորջէ մեր "Վարդապետութիւն Առաքելոց,, գրութիւնն ու կանոնները։ —) պատճառաւ մը չէ տեսած ծանկելու իւր այս աղբիւրը, այլ մանաւանդ թէ յայտնապէս ազդարարած է թէ պէտք է պահուին նաեւ "Ագդէի. Վարդապետութեան,, կանոնները։ Այս մասին շատ որոշ են "Զաքարիայի,, միշտասակարանին խօսքեր, ինչպէս կ'երեւայ, այս ԼԳ կանոնների ետեւը "Զաքարիայի,, կցած միշտասկարանէն այսպէս, "Իբրեւ կարգեց զայս սաբբ Առաքեալն Թադդէ։ (= Ագդէ)։ ասէ ցժողովուրդն։ Հարք եւ եղբարք որք Տեառն եատաք զանձինս, այս ՅԷ յիշնէն օրէնէ եւ այլ ոչ յեր ՅԷ ինչ ինչոյց եւ։ Ագդ հաստատուն կացէք յամենայնի զոր լուարուք յիշեցիս։ մի անցանէք բան սահմանս բան այսմ, զի ձեզ բարի լեցի եւ երկայնակեացք լիսիցիք։ եղեցի ձեզ յիշատակ բանս այս եւ մի մոռանայք յաղօթս ձեր։ եւ զայլ կարգս։ Ինչն ուսուցէ ձեզ Ագդէ (= Ագդէ) զամենայն զոր լուաս յինէն բան կարգին։ զոր կարգեցի եղբարք ի հաստատել Տեառն։ պահեսջիք խաղաղութեամբ ի փոքանաց չարին։ խաղաղութիւն ընդ ձեզ։ Զայս Օրենսդրին է Զաքարիայ աշակերտն սասուցեալն Թադդեայ (= Ագդէ) գրեցի՝ զոր լսայ ի նմանէ՝ ամենայն հաւատացելոյ ի Քրիստոս։,,

Այս տեսնենք ուրեմն որ անվաւերագիրն այս յիշատակարանումս կ'ուզէ մեզի խնդրել՝

1. Որ իւր յատաջ բերած ԼԳ կանոնք երբ թէ բլլան Ագդէի՝ վերջին վայրկենին ասածներն, երբ կը պատրաստուէր Արեւելք երթալու։ Այս կէտը Լաբուրնայի մէկ կողմին հետեւողութիւնն է՝ ինչպէս տեսանք։

2. Բայց Ագդէ անձամբ գրած չէ զանոնք։ այլ ասուն տուած "Զաքարիա աշակերտին,, որ գրած է՝ "որպէս լսայ ի նմանէ։,, — Ըսինք որ Ագդէ բան նախնական զուցին Եդեսիոյ մեռած է, եւ զոյցը իւր անուամբ կանոններ չի գրեր, իսկ Զաքարիա աշակերտին պատմութիւնն նոյն զուցին հայկական կերպարանափոխութեան ուշ ժամանակի զարգացումն է։ Իսկ "Զաքարիայի,, գրած կանոնք հաւանի Ե դարու կրնան ամենէն կանուխ գրուած ըլլալ, եւ իրենց աղբիւրն է մեր "Վարդ. Առաք.,, կանոնները։ Զայս կը խոստովանի նոյն ինքն Զաքարիա, երբ

3. Ագդէի բերանը կը դնէ տա խօսքը թէ "Զոյ կարգս։ Ինչն ուսուցէ ձեզ։ զոր "լսաս յինէն բան կարգին։ զոր կարգեցի եղբարք եւ Առաքեալ Տեառն։,, Ագդէ պատեղ կը յանձնարարէ այն "կարգ եւ օրէնս,, զոր "կարգեցին Առաքեալ եւ եղին հաստատութեամբ,, Տիրուսաղէմ։ Եւ անոր համար պէտք տեսած է նոյն իսկ յիշատակարանիս մէկ խօսքը նմանցրնել Առաքելոց կանոնայ նման խօսքին։ Երբ Ագդէ կանոնները անուանելու գնելի եղաւ կ'ասպարէ թէ "Այս ՅԷ յինէն օրէնէ եւ այլ որ յեր ՅԷ ինչ ինչոյց են,, ուշքին առջեւ ունի Առաքելոց կանոնները։ Անդիրաձ

digitised by A.R.A.R.@